

Slovenski VESTNIK

LETNIK XXXIX.

CELOVEC, PETEK, 5. OKTOBER 1984

ŠTEV. 40 (2195)

Poštni urad 9020 Celovec
Verlagspostamt 9020 Klagenfurt
Izhaja v Celovcu
Erscheinungsort Klagenfurt
Posamezni izvod 7 šilingov
mesečna naročnina 25 šilingov
celoletna naročnina 250 šilingov
P. b. b.

Deželnozbornske volitve na Koroškem so razburkale politične valove v deželi in državi

Pri 385.348 volilnih upravičencih in 82,96-odstotni volilni udeležbi so pri nedeljskih deželnozbornskih volitvah na Koroškem posamezne stranke oz. volilne skupine prejele naslednje število glasov: SPÖ 162.756 ali 51,6 odst. (pri deželnozbornskih volitvah leta 1979 162.739 ali 53,9 odst., pri državnozbornskih volitvah 1983 177.895 ali 53,4 odst.), ÖVP 89.094/28,3 odst. (96.182/31,9 odst., 106.242/31,9 odst.), FPÖ 50.231/16 odst. (35.332/11,7 odst., 35.957/10,8 odst.), KPÖ 2493/0,8 odst. (3135/1 odst., 2508/0,8 odst.), KEL/ALK 4710/1,5 odst. (leta 1979 KEL pri samostojnem nastopu 4279/1,4 odst., leta 1983 ALÖ s podporo KEL 4220/1,3 odst.), VGÖ 3576/1,1 odst. (leta 1983 6381/1,9 odst.) in druga skupina zelenih v treh okrajih 2164/0,7 odst. SPÖ je na osnovi teh rezultatov obdržala dosedanjih 20 mandatov, ÖVP pa je nazadovala od 12 na 11 poslancev za korist FPÖ, ki bo zdaj imela 5 zastopnikov v deželni zboru.

Na podlagi teh osnovnih podatkov je treba ugotoviti, da so nedeljske volitve na Koroškem prinesle rezultate, ki pomenijo skoraj pravo senzacijo. To velja tako v deželni kakor tudi v vsedržavnem merilu. Ljudska stranka, ki se je v vlogi opozicijske sile v zadnjem času že kar navadila zmagovati, je tokrat utrpela poraz, ki ji bo gotovo dolgo ostal v kosteh. Knaflovo ponudbo, da poda ostavko na položaj predsednika stranke, je vodstvo sicer zavrnilo, vendar je le vprašanje časa, kdaj bo prišlo do zamenjav. Socialisti so prav tako doživeli hudo razočaranje in jim je celih 17 glasov več kot leta 1979 res le slaba tolažba, kajti njihov delež na skupnem številu glasov je namreč padel za 2,3% (medtem ko pri ÖVP nazadovanje znaša 3,6%). Tako je edini resnični zmagovalec FPÖ, ki je napredovala za 4,3% in si priborila celih 16 odstotkov politične veljave v deželi.

Ostale štiri skupine so skupno dobile blizu 13.000 glasov ali 4,1%, kar brez dvoma predstavlja dokajšnjo „opozicijsko“ moč, zlasti če upoštevamo, da sedanji volilni zakon skrajno omejuje možnosti manjših grupacij. To še posebej velja za kakršnekoli oblike in poskuse samostojnega nastopanja Slovencev (saj so naše naseljeno ozemlje razbili na tri volilne okraje) in je v tej luči treba gledati tudi rezultat, ki ga je dosegla volilna skupina KEL/ALK, ki se je uvrstila na četrto mesto za tremi deželnozbornskimi strankami. Sicer pa bi morali biti prav ti neugodni pogoji, v katerih se morajo uveljavljati manjše skupine, toliko večji povod, da bi skušali zmanjševati medsebojna nasprotja in iskati skupen jezik povsod tam, kjer gre za

obrambo demokratičnih vrednot in zlasti pravic šibkejših.

Izid nedeljskih volitev je bil in še bo predmet najrazličnejših ocen in analiz, posebno v vodstvih političnih strank, kjer si morajo delati točne račune o doseženih uspehih ali porazih. Važno mesto pri tem gotovo zavzema vprašanje, komu in čemu se imajo svobodnjaki zahvaliti za svoj uspeh. Pri iskanju odgovora na to vprašanje so si komentatorji precej enotni v mnenju, da je manjšinsko vprašanje, ki sta ga FPÖ in zlasti njen predsednik Haider brezobzirno izrabila za volilni boj, sicer igralo pomembno vlogo, toda vsaj v enaki meri so bili odločilni tudi še drugi dejavniki. Tukaj omenjajo zlasti „amenikanizacijo“ Haiderjevega volilnega boja, ki je iz široke palete

političnih problemov izluščil nekaj takih, ki jih je potem najlažje demagoško izkoristil (npr. vprašanje privilegijev ipd.), dobro vedo, da mu obljub nikdar ne bo treba izpolnjevati. Ne nazadnje pa se je postavil Haider tudi še kot nasprotnik Stegerjeve liberalnejše usmeritve FPÖ in kot kritik „tradicionalne“ politične stranke, kar mu je prineslo marsikateri dodatni glas tako iz nacionalnega tabora kot predvsem tudi iz tistih krogov, ki vedno bolj kažejo svoje nezadovoljstvo z vsem tistim, kar predstavljajo in delajo etablirane stranke.

„Imam ga za zelo inteligentnega, če pa je tudi pameten, to bo zdaj lahko dokazal pri manjšinskem vprašanju.“ Tako je o Haiderju dejal generalni sekretar ÖVP Graff, ki je hkrati resno svaril in opozarjal, da bi bilo iz državno-političnih vzrokov zelo nevarno, „če bi še naprej igrali na ta šovinistični klavir“. Ali bodo na Koroškem razumeli svarilo z Dunaja? Ravno po nedeljskih volitvah, ki so privedle do precejšnje koncentracije nacionalističnih sil, bi bila za obe veliki stranki ugodna priložnost, da se osvobodita spon preteklosti in v narodnostni politiki stopita po novi poti, na kateri ne bi več najmanjša stranka igrala vloge odločujočega dejavnika.

Izid volitev se zrcali tudi v obrazih voditeljev treh strank

Nekaj misli in ugotovitev po zadnjih volitvah

Splošno je znano, in to potrjuje tudi pred leti izdelana študija znane in ugledne dunajskega inštituta, da obsega potencial nemškonalističnih volilcev in glasov na Koroškem približno 20% volilnih upravičencev. Desnacionalistična svobodnjaška stranka, ki se občasno skuša v avstrijski politični areni prodajati tudi kot liberalna, je vse od leta 1949 izgubljala na glasovih pri deželnozbornskih volitvah in s tem tudi na političnem vplivu v koroškem deželni zboru.

Volilni boj za zadnje deželnozbornske volitve sta koroška svobodnjaška stranka in njen predsednik Haider od vsega začetka zasnovala na nacionalističnih, demagoških in pogosto tudi velenjskih parolah. Z vsemi močmi je svobodnjaška stranka podprla zahtevo koroškega Heimatdiensta po ločenih šolah in razredih na dvojezičnem ozemlju. Na področju odprave privilegijev je Haider operiral z zelo demagoškimi argumenti. Na privredni v Szentjakobu je isti Haider poudaril, da bo Koroška svobodna šole takrat, ko bo v celoti nemška. Večkrat je Haider tudi izjavil, da se priprava k nemški naciji in da je diskusija o avstrijski naciji nepotrebna. In končno je svobodnjaška stranka z demagoškimi izjavami in pristopi

uspela nagovoriti tudi vrsto mladih in drugih volilcev, ki niso zadovoljni z obstoječimi razmerami v deželi in državi.

Tako je svobodnjaški stranki v deželi, kot je Koroška, kjer je potencial nemškonalističnih glasov še razmeroma velik, uspelo občutno povečati število glasov in dobiti tudi nadaljnega poslanca v deželni zboru. Kljub temu pa je treba na tem mestu ugotoviti, da je vpliv svobodnjaške stranke na južnem Koroškem precej manjši kot v severnem delu dežele. Na južnem Koroškem znaša odstotek glasov FPÖ le 12,7%, medtem ko je v deželni povprečju dosegla blizu 17%.

Za letošnje volitve je značilno tudi to, da je socialistična stranka, ki je v deželni merilu izgubila več kot 2% glasov, na južnem Koroškem izgubila skoraj za odstotek manj glasov kot v deželni povprečju; v vrsti dvojezičnih občin je celo pridobila in v nekaterih pretežno slovenskih kar precej. Za ÖVP je treba ugotoviti, da je svojo bazo močno mobilizirala v podporo referendumu KHD, vendar ji to pri volitvah ni koristilo. Značilen primer je občina Grabstanz, kjer je tamkajšnji župan z vso silo in tudi s pritiski zahteval od občanov, da podpišejo referendum in tako dosegel rekordni

rezultat na Koroškem — toda pri nedeljskih volitvah je kljub temu zgubil blizu 4% glasov.

Kako so se odrezale manjše volilne skupine: Koroška enotna lista in alternativi, Komunistična stranka Avstrije in Zeleni? Značilno je, da se je skupno število glasov, oddanih za štiri majhne skupine, zmanjšalo, tako da je demokratični tabor, ki se nahaja izven treh deželnozbornskih strank, izšel iz volitev oslabilen. Kljub temu imajo te volitve tudi svojo pozitivno stran, ki je v tem, da je bilo med slovenskimi kandidati in aktivisti, ki sodelujejo pri različnih strankah, tokrat mnogo manj sporov, kot se je to dogajalo v preteklosti.

Seveda pa že samo dejstvo, da je svobodnjaški stranki uspelo povečati število glasov in združiti okoli sebe nemškonalistične kroge, vsekakor pomeni, da bo pritisk na demokratične sile in zlasti tudi na slovensko narodno skupnost v prihodnjih letih le še večji. Zveza slovenskih organizacij kot nadstrankarska zbirna organizacija bo morala svojo dejavnost še bolj okrepiti. Naša naloga bo, zbrati in povezati čim več pripadnikov naše narodne skupnosti, ki so aktivni v različnih koroških strankah ter se zavzemajo za obranitev in izboljšanje obstoječega dvojezičnega

Koroška deželna vlada je na svoji zadnji seji pretekli petek obravnavala referendum heimatdiensta. Obravnavo tega za vso Avstrijo sramotnega produkta lažnjive propagande in koroške stvarnosti je delegirala deželni zboru. Ta naj bi odločal o mogočih spremembah in kompromisih v manjšinskem šolstvu. Spremembe, kot jih na Koroškem zahtevata Haider ali Feldner, bi slovensko narodno skupnost diskriminirale v njenih osnovnih pravicah, privedle bi dejansko do apartheid-politike na šolski ravni. Tudi vsaka vrsta kompromisa pomeni le poslabšanje sedanjega stanja — je torej odvzemanje naših narodnostnih in tudi človeških pravic, le da to delo opravi koroška — in torej tudi avstrijska — uradna politika namesto koroške nemškonalne desnice. Tega ne smemo dopustiti! Zato pa vsi na

ZBOROVANJE

zaupnikov in odbornikov obeh osrednjih organizacij koroških Slovencev

V PETEK 26. OKTOBRA (DRŽAVNI PRAZNIK)
OB 19.30 URI V CELOVCU.

Preprečiti moramo vsakršno negativno spremembo manjšinskega šolstva! Ocenili bomo situacijo po ljudski zahtevi in deželnozbornskih volitvah s posebnim pogledom na dvojezično šolstvo. Na sporedu bodo govori, diskusija in kulturni program. (Prostor bomo še sporočili.)

Narodni svet
koroških Slovencev

Zveza slovenskih
organizacij

VOLILNI REZULTATI NA JUŽNEM KOROŠKEM PRAVIJO:

Asimilacija in pasivnost strank — zaveznika FPÖ

Pri vseh volitvah opazimo na narodnostno mešanem ozemlju določene razlike v zadržanju volilcev.

Če začnemo pri najmočnejši stranki: SPÖ je v deželni merilu nazadovala za 2,3 odst., medtem ko je na južnem Koroškem izgubila približno za 1 odst. manj (le 1,4 odst.). Ljudski stranki so volivci na južnem Koroškem pokazali še bolj hrbet, saj je izgubila 3,8 odst., v primerjavi z 3,6 odst. v koroškem povprečju. Zato pa je nemškonalna FPÖ na južnem Koroškem pridobila rahlo več kot v deželni povprečju (+4,4 odst. v primerjavi z +4,3 odst.) seveda na račun SPÖ in ÖVP. Čeprav je KEL kljub neugodnemu volilnemu redu držala glavno svojih glasov, je izgubila na južnem Koroškem 0,4 odst. In tudi KPA lahko ugotovi, da so izgube na jugu manjše (—0,1 odst.) kot v povprečju (—0,2 odst.). Pri Zelenih je tako, da je VGÖ v primerjavi z zadnjimi državnozbornskimi volitvami večinoma zgubila več kot polovico glasov, medtem ko so se rjavo-zeleni (Die Grünen) pridobili glasove le v posameznih okrajnih središčih.

Podrobnejša analiza volilnega izida nam tudi pove, da je SPÖ v nekaterih južnokoroških krajih celo pridobila, kar je sicer v ostalem Koroškem velika izjema (npr.: Sele + 9,1

odst.; Ruda +5 odst.; Steben +6 odst.; Straja vas +1,8 odst.; Pliberk +1,9 odst.; Globasnica +1,3 odst. itd.). Vzroki bodo tudi v tem, da je marsikateri Slovenec dal raje SPÖ glas, ker je grozil premik v korist FPÖ. Na južnem Koroškem pa velja tudi splošna ugotovitev, da so socialisti nazadovali v nekaterih mestnih krajih (npr. Borovlje, Zrelec).

Čeprav lahko ugotovimo, da kljub nacionalistični propagandi FPÖ na južnem Koroškem procentualno ni pridobila znatno več kot v ostalem Koroškem, pokaže analiza predvsem nekaj: s stopnjo asimilacije slovenskega prebivalstva raste ob „nevtralnosti“ in pasivnosti velikih strank v narodnostno vprašanju podlaga za nacionalistično vzuđuše, in to tudi med nepoučeno mladino! Čeprav drži, da je delež glasov, ki si ga je osvojila svobodnjaška stranka povprečno še nižji kot deželni pa je zanimiva ta primerjava: V vseh povojnih letih je delež svobodnjaških glasov znašal v dvojezičnih občinah povprečno med 3 in 8 odstotkov. Sedaj pa so občine, ki imajo manjši delež od 10 odst. za svobodnjake že izjema! Kar odstotki ne povejo, povejo deloma absolutne številke: FPÖ si je v nekaterih krajih število glasov podvojila, potrojila in celo še več!

šolstva. To se pravi, naša organizacija bo morala podvzeti čim več naporov za krepitev akcijske enotnosti med koroškimi Slovenci, da se bomo še bolj samozavestno in korajžno branili pred napadi nemških nacionalistov ter z novimi prijemi in koncepti stopali v jutrišnji dan.

Pri tem z zadovoljstvom beležimo, da tisti avstrijski politiki, ki so bolj daljnovidni, zadnje čase svarijo pred nevarnostjo, da bi Avstrija zaradi zaostritve na Koroškem utrpela škodo na svojem mednarodnem ugledu. Zato bo naše delo usmerjeno tudi v to, da bo mednarodna javnost dobila čim več informacij o položaju slovenske narodne skupnosti, da bo demokratični tabor še bolj okrepljen in da bo predvsem matična država podprla naše upravičene zahteve, ko gre za noven poskus revizije člena 7 državne pogodbe.

Socialistično stranko Koroške je treba na tem mestu opozoriti, da bi v primeru, da bi dala nemškonal-

nim zahtevam večjo podporo, gotovo naletela na odpor pri Slovencih, ki se nahajajo v socialističnem taboru. Z nemškimi nacionalizmom pa tudi ljudska stranka ne more biti uspešna, saj je v zadnjih desetih letih vedno le izgubljala, kadar je stavila na to karto.

Končno v zvezi z volitvami ne smemo prezreti dejstva, da je Haiderja močno, čeprav večkrat spretno prikrito, podpirala tudi „neodvisna“ koroška Kleine Zeitung. Zato lastniki in odgovorni uredniki tega časopisa nosijo soodgovornost za jačjenje in širjenje Haiderjevega militantnega nemškega nacionalizma. In Haiderju samemu resnici na ljubo lahko priznamo, da mu je uspelo povzpeti se na prvo mesto v krogu nasprotnikov Slovencev.

Dipl. inž. Feliks Wieser
predsednik
Zveze slovenskih organizacij
na Koroškem

25 let dvojezičnega šolstva v Prekmurju

Letos mineva 25 let odkar so v Prekmurju uvedli obvezno dvojezično šolstvo; torej približno tedaj, ko so tako šolsko ureditev na pritisk nemških nacionalnih krogov na Koroškem ukinili.

V Lendavi pa so minulo sredo v osnovni šoli Drago Lugič domače novinarje seznanili o dvojezičnem vzgojnoizobraževalnem procesu v zadnjih 25 letih. Na razgovoru, pri katerem so sodelovali predstavniki družbenopolitičnih organizacij, šolstva, otroškega varstva ter narodnostnih in drugih zainteresiranih institucij, je prišlo do izraza, da je dvojezično šolstvo v Prekmurju skozi svoj 25-letni razvoj doseglo vidne uspehe. Kajti dvojezično šolstvo tamošnjim pripadnikom manjšinskega in večinskega naroda — Madžarov in Slovencev — omogoča enakopraven nacionalni in jezikovni razvoj učencev obeh narodnosti.

Prav zaradi tega, je med drugim bilo povedano, da mora pri dvojezičnem šolstvu biti upoštevanih

Težave SSG

Usoda Slovenskega stalnega gledališča v Trstu še vedno zbuja zaskrbljenost. Kot znano, se SSG v Trstu bori z velikimi finančnimi težavami, ki so ogrožale že minulo sezono tega edinega slovenskega poklicnega teatra v zamejstvu.

Krize tudi v poletnem času niso rešili, zato je SSG bilo finančno odmerjenih le še 50 dni življenja. Tako stanje je seveda povzročilo močno aktivnost slovenskih, pa tudi drugih političnih organizacij in strank v Trstu, ki so se zavzele za rešitev finančne krize v tej ustanovi. Do dokončne rešitve tega perečega problema ni prišlo, vendar sta dežela Furlanija-Juljska krajina in italijansko ministrstvo za turizem in prireditve zagotovila gledališču sredstva do februarja prihodnjega leta. To pa je spet samo začasna rešitev, ki SSG nikakor ne omogoča normalnega delovanja, kot ga lahko opravljajo gledališča večinskega naroda. Kljub temu bo SSG izvedlo program za bodočo sezono. 12. oktobra bodo imeli premiero dela A. T. Linhart Ta veseli dan ali Matiček se ženi. Potem pa bodo med drugim imeli na sporedu dela Ivanke Hergold, Ettorea Petrolinija in Luigija Pirandella; razen tega pravljico za šole in Miting ob 40-letnici osvoboditve. V goste pa bodo sprejeli Primorsko gledališče in SNG iz Maribora.

mного vidikov. Kajti stopnja občutljivosti je ob vsakem takem razreševanju zelo prisotna, ker se prav pri dvojezičnem šolskem delu narod in narodnost najtesneje in tudi najkonkretnije soočata v svojem osnovnem, eksistenčnem interesu, to je jeziku, kulturi in sožitju. Zato prav postavljeni smotri dvojezičnega šolstva spadajo k tistim načelom, ki lahko razrešujejo problem sožitja narodnosti z večinskim narodom. V dvojezičnem šolstvu postavljeni dodatni smotri v praksi razrešujejo in uveljavljajo načelo enakopravnosti. Odgovorni činitelji v Lendavi oz. republiških forumih SRS se močno zavedajo, da narodnost ni mogoče ohranjati samo s

tem, da njen pripadnik lahko v svoji sredini govori svoj materin jezik. Pravijo, če hočemo, da se narodnost razvija, potem je potrebno v sredino večinskega naroda, v kateri narodnost živi, vtakniti kulturno narodnost, postaviti enakovrednost jezika in opredeliti družbene norme takega sožitja ali odnosa do narodnosti.

Ker je dvojezično šolstvo občutljiva zadeva, tudi pot, ki jo ubirajo v Prekmurju ni lahka, ker ni dograjene modela, po katerem bi lahko hodili. Zato so nad uspehi, ki so jih dosegli v teku 25 let, poročstvo za pravilnost zastavljene poti in elementov, ki jih je na tej poti bilo potrebno vgraditi v koncept dvojezičnega vzgojno izobraževalnega dela.

Bilo bi premalo, so v Lendavi povedali, če bi večinski narod samo v svojih dokumentih in vseh drugih zakonih omogočal in dovoljeval uresničevanje koncepta dvojezičnega šolstva. V Sloveniji je večinski narod pripravljen v praksi uresničevati tako šolstvo, ki zahteva nekatere prednosti in dodatna materialna sredstva. Kajti tako šolstvo mora imeti urejene materialne pogoje, jezikovno in strokovno dober kader in seveda ustvarjeno vzdušje sredine, v kateri želijo tak koncept šolstva razvijati.

Dvojezično šolstvo v Pomurju ni le rezultat dobre manjšinske politike, saj se odraža tudi v tem, da je od 1.350 učencev dvojezičnih osnovnih šol v lendavski občini (Lendava, Genterovci, Dobrovnik) in občini Murska Sobota (OŠ Prosenjakovci) v minulem šolskem letu doseglo 99,3-odstotni učni uspeh.

Ob 25-letnem jubileju dvojezičnega šolstva v Prekmurju tudi ugotavljajo, da dvojezično šolstvo z vsem svojim življenjem in delom opravlja pomembno poslanstvo za ohranitev narodnostne identitete pripadnikov madžarske narodnosti, obenem pa tako zastavljeno vzgojnoizobraževalno delo bogati učence večinskega naroda.

Na tem mestu nimamo namena pisati političnih komentarjev, vendar je ob jubileju dvojezičnega šolstva v Prekmurju le treba vprašati, kdaj se bodo odgovorni politiki v Avstriji oz. Koroškem dokopali do takega spoznanja? Ali bodo tu imeli besedo vedno tisti, ki razdvajajo, tisti, ki šibkejši proglašajo za nevarnost v deželi?

TV nadaljevanka o planincu Juliusu Kugyju

Kugy je prva igrana koprodukcija med TV Ljubljana in ORF ter plod umetniškega sodelovanja med obema televizijskima hišama. Julius Kugy, rojen 19. julija 1858, umrl 5. februarja 1944, planinec in pisatelj je zapisan v zgodovino evropskega planinstva. Po rodu je Slovenec, italijan in kulturno izpopolnjeval se je v nemški sredini, živel in deloval pa med tržaškimi Italijani. Ti trije različni nacionalni vplivi sprožajo njegovo notranjo dilemo in ga silijo v iskanje lastne identitete. Nadaljevanka zajema obdobje približno osemdesetih let, praktično vso vladavino Franca Jožefa, razpad avstroogrške monarhije, ustanovitev Jugoslavije, drugo svetovno vojno, z epilogom pa poseže celo v povojno Jugoslavijo. Prek glavnega junaka in njegovih sogovornikov osvetljuje ves družbenozgodovinski prostor v katerem so delovali in s tem poda kar lep izsek slovenske, avstrijske in tržaške zgodovine. Poudarek je na stičišču treh svetov, treh narodnosti in treh kultur, ki se soočajo in prepletajo. Kugy je človek iznad vsakršne nacionalne nestrpnosti, prepričan Avstrijec, ki v monarhiji vidi možnost za skupno življenje mnogih narodov. Čeprav se vse življenje umika pred političnim angažmajem, so njegove reakcije v kritičnih trenutkih aktivne in s tem pridobijo njegova dejanja politični predznak. Scabiosa trenta, roža, ki jo Kugy nenehno išče, je v

bistvu prispevka njegove zmote, prispevka sveta, o katerem nenehno sanja in ga nikoli ne najde, sveta in idej, v katere verjame, upanja, ki ga ni nikoli opustil. „Sanjam o tem, da bo nekoč svet, kjer ne bo nihče več spraševal, če je oni tam v steni, na navezi, Nemeč, Italijan, Slovenec ali pa kdorkoli drug...“

Prvi del, SCABIOSA TRENTA, govori o njegovi mladosti, o planinstvu in iskanju lastne identitete.

Drugi del, ROYAL DARJEELING, prikazuje trgovski in meščanski svet Juliusa Kugyja, začetek irendente in razvoj fašizma.

Tretji del, KAPITEL IX, skozi vojne grozote na Soški fronti prikazuje ves nesmisel vojne, nacionalizma in njegovih političnih tez ter mu postavlja nasproti humanizem in njegove vrednostne kategorije.

TV-film o Juliusu Kugyju bo v kratkem na sporedu ORF in RTV. Scenarij sta napisala Željko Kozinc in Hellmut Andics z režiral pa Marjan Ciglič. V glavni vlogi (kot Kugy) nastopa Manfred Lukas Luderer, poleg Bolrisa Cavazze, Iva Bana, Toneta Kuntnerja in drugih v filmu igra tudi naš rojak Marjan Srienec.

Prizor iz TV-filma Kugy

SLOVENSKA PROSVETNA ZVEZA

vabi na gledališko predstavo

AMADEUS

PETER SHAFFER

v nedeljo 14. oktobra 1984 ob 14.30 uri v mestnem gledališču v Celovcu

Gostuje Slovensko ljudsko gledališče iz Celja

Vstopnice v predprodaji v pisarni SPZ, pri krajevnih društvih, v posojilnicah, v knjigarni „Naša knjiga“ v Celovcu in eno uro pred začetkom predstave pri blagajni v mestnem gledališču v Celovcu.

Učenci Mladinskega doma SŠD sodelovali na XX. srečanju mladih filmskih ustvarjalcev na Jesenicah

V soboto 22. septembra 84 smo se odpeljali iz Celovca do šole Karavanških kurirjev na Jesenicah, kjer je bilo zborna mesto. Tu si se lahko srečal s Poljaki, Švicarji, Italijani in pionirji iz različnih šol Slovenije. Dopoldan je bil predviden izlet na Golico, vendar nam je mrzlo in deževno vreme to preprečilo. Zato smo odšli na ogled jeseniške železarnice. Seznanili smo se s postopki pridobivanja železa. Videli pa smo tudi, v kako težkih pogojih delajo ti delavci.

Sobotni popoldan in tudi večer pa smo preživeli ob projekciji filmov udeležencev tega srečanja. Ta del dneva smo nestrno pričakovali, saj nas je zelo zanimalo, kako so se uvrstili naši filmi. Predstavili smo se (Georg, Aleksander, Wili, Folti in Tomi) s šestimi filmi: z dvema igranima filmoma z naslovom „Pomagač“, ki ga je posnel Folti, „Sneg“ — ki pa je bil delo nas vseh, in štirim animiranimi filmi: „Prebrisani kužek; Radirka, ki se je prežgodaj veselila; Wieser gradi novo hišo; Ne bo se svet podrl“. Kot najboljša sta bila ocenjena dva filma in sicer: Viljev film „Wieser gradi novo hišo“, in Aleksandrov film „Radirka, ki se je prežgodaj veselila“. Žirija je filme takole ocenila:

1. Wieser gradi hišo

„Skoraj polovico letošnje pionirske filmske proizvodnje tvorijo animirani filmi. Med njimi so med najzanimivejšimi koroški, iz Celovca, katerih avtorji se nam letos prvič predstavljajo. Čeprav tale njihov film temelji na domisljici, je okoli nje stkan cel svet otroškega pojmovanja in čutenja. Lepo je pokazano, da dom ni samo hiša, ampak morajo biti tu še, pes, rože itd. Animacija je otroško nerodna, toda duhovita.“

2. Radirka, ki se je prežgodaj veselila

„Animirani film združuje otroke in odrasle. To ponovno dokazuje tudi film o radirki, ki se je prežgodaj veselila. Čisto preprosta animirana domisljica nas vse spravi v dobro voljo.“

3. Ne bo se svet podrl

Ta film odlikuje preprosta, okorna, a duhovita otroška animacija, pa

še nekaj, kar se je pred leti že pojavljalo ob otroških animiranih filmih — to je avtorjev ustni komentar dogajanja. Ta komentar ima dvojno vlogo. Gledalcu potrjuje vsebino (sporočilo) dogajanja oz. zgodbe, hkrati pa mu nehoti izda, kaj je avtor „hotel“, pa iz samega filma to ni dovolj razvidno.

4. Pomagač

Čuti se, da v tem filmu avtorji še raziskujejo, kaj je s filmom sploh mogoče prikazati in povedati. Najbolj jih očitno privlači možnost čaranja s filmsko kamero, kar je mamljivo tudi ustvarjalce prvih filmov na začetku stoletja. Človek ali predmet kar naenkrat izgineta iz prizora ali se naenkrat v njem pojavita. Ti začetniški filmski triki pa v našem filmu niso posneti sami za sebe, ampak so nanizani v zgodbo o fantu, ki se brani nasilnežev s čarobno ročno uro. Resnici na ljubo moram pripomniti, da filmski trik v tem filmu še močno škripa.

Sobotni večer smo zaključili s podelitvijo priznanj in kulturnim programom, ki so ga pripravili otroci osnovne šole Karavanških kurirjev. Zanimiv je bil tudi nedeljski dvourni razgovor z žirijo o tem, kako so nastali ti naši filmi. Po tem razgovoru so nas gostje s svojimi filmi iz Švice, Italije in Poljske seznanili, kako delajo, ustvarjajo, mislijo njihovi otroci. Radi smo prisluhnili tem njihovim filmom, razlagam, saj so nas s tem popeljali v nov, nam še nepoznan svet.

Hitro je prišel čas kosila, s katerim smo zaključili srečanje. Ta dva dneva na Jesenicah sta prinesla v naše življenje nekaj drugačnega. Nismo se veselili le rezultatov našega dela, ampak tudi spoznanja, kako drugačni so ljudje v Sloveniji „Bolj odprti, pozorni drug do drugega“ — tako je ugotovil Folti.

Če koga še kaj zanima o tem srečanju, o tem, kako nastaja film, naj se oglasi v Mladinskem domu in povpraša nas mlade filmske ustvarjalce.

Anica

Narodne manjšine na sporedih evropskih TV postaj

V zadnji številki našega lista smo bralce seznanili o dokumentarni TV seriji Manjšine — bogastvo Evrope, ki so jo pripravile TV postaje v prostoru Alpe-Jadran. Zapisali smo tudi za katere oddaje gre in kdaj bodo na sporedu. Iz tega je razvidno, da bo RTV Ljubljana z nizom teh oddaj pričela že jutri, medtem ko bo ORF te oddaje imel na sporedu v začetku novembra.

Da pri tem gre za uresničitev velikega projekta, potrjuje število oddaj, ki bodo v prihodnjih mesecih na sporedih različnih evropskih TV postaj. Na predstavitvi treh od štirih oddaj v Ljubljani, kamor je varljivo novinarje uredništvo TV za obveščanje javnosti, pa je prišlo do podrobne informacije, kako je do uresničitve tega projekta prišlo. Zelo razveseljuje je, da je pobudnik za te oddaje bila RTV Ljubljana, ki je s tem sprožila enega največjih in najizvirnejših projektov mednarodnega sodelovanja TV Ljubljana. Namen je bil spodbuditi širše mednarodno zanimanje za problematiko narodnostnih manjšin, za spodbujanje reševanja njihovih od-

prtih vprašanj in za pospeševanje pretoka informacij o tem.

Tako je tudi bilo povedano na predstavitvi treh od štirih posnetih oddaj. Enkratnost je prišla do izraza tudi v tem, da oddaje o svoji manjšini ni posnela ekipa večinskega naroda, ampak je vsaka postaja snemala in predstavila drugo manjšino. Tako je RTV Ljubljana predstavila Retoromane v Švici. Sodelovanje televizijskih hiš pa je prišlo do izraza tudi v tem, da je tehnično ekipo in filmski material dala na razpolago lokalna postaja. Tako je prišlo tudi do kontakta med uredniki in tehniki dveh TV postaj, glavno pa je seveda veliko znižanje stroškov, saj bo s tem vsaka postaja imela na razpolago kar štiri oddaje, ker dogovor sloni na dosledni izmenjavi posnetih dokumentacij. Direktor informativnih oddaj RTV Stane Grah je povedal, da je njihova postaja ob tem sodelovanju — v prostoru Alpe-Jadran — pridobila 27 oddaj, kar je v trenutni težki gospodarski situaciji še posebnega pomena. To pa je hkrati tudi potrdilo, da je s televizijskim medijem lahko mnogo prištediti, po

drugi strani pa povečati zanimivost oddajnega sporeda.

Glavna pridobitev oddaj pa seveda pomeni za prizadete manjšine, saj bo tako v mednarodni javnosti, ponekod celo prvič, preko televizije prišlo do obravnave njihovih problemov, prikazanih s strani novinarjev druge — v tem primeru neobremenjene — večine. Tako je zagotovljena tudi večja objektivnost oddaj, ker v le-teh v glavnem pride do besede prizadeta manjšina. Ti problemi pa so, čeprav imajo manjšine svojo značilnost v majhnosti, zelo različni, ker je tudi njihov položaj v državi, v kateri posamezne manjšine živijo, pač tak kakor se napram manjšim zadržajo večinski narodi. Vendar te oddaje skušajo že z naslovom pokazati, da manjšine niso breme, ampak bogastvo Evrope. Da je temu tako, bodo oddaje, ki jih bomo gledali, vsekakor potrdile. Zato gledalcem toplo priporočamo, da si jih ogledajo, ker bo prav raznolikost posameznih narodnih skupnosti dokumentirala njihovo bogastvo, in da manjšine lahko tvorijo povezavo med večinskim in manjšinskim narodom, poleg tega pa še preko državnih meja. Že prve oddaje, ki so jih predvajali zbranim novinarjem, so pokazale, da so tisti v zmoti, ki zatirajo ali ovirajo razvoj sleherne manjšinske narodne skupnosti.

Pobuda RTV Ljubljana je našla veliko zanimanja tudi pri televizijskih postajah različnih evropskih držav, zlasti tistih, ki imajo narodne manjšine. Tako so se za odkup oddaj zanimali Francija in Španija in celo nekatere latinsko-ameriške postaje. Oddaje pa so zbudile veliko zanimanja tudi na mednarodnem televizijskem festivalu v Italiji, kar spet potrjuje prizadetost za usodo manjšin v Evropi, kjer nekatere države oz. večinski narodi z manjšinami ne ravna v smislu načel enakopravnosti. Med tiste žal sodi tudi Avstrija, ki ne uresničuje obveznosti, ki jih je prevzela s podpisom državne pogodbe, kajti v tem oziru bo treba mnogo nadoknaditi. Upajmo, da bo oddaja, ki jo bodo v tem okviru posneli o slovenski narodni skupnosti na Koroškem, pokazala stvarnost, ki vlada na Koroškem.

Koliko znamo slovensko?

Seminarske vaje za pravilno in lepšo slovenščino pod vodstvom prof. Janeza Gradišnika in prof. Janka Messnerja v soboto, dne 6. oktobra 1984 v Mladinskem domu, Mikschalle 4, v Celovcu.

PROGRAM

Soboto dopoldne 9.00 — 12.30

— uporabno spise s posebnim ozirom na pravopis (dopis, prošnja, pritožba, potrdilo idr.)

— bralne vaje s posebnim ozirom na pravorečje

Popoldne 14.30 — 18.30

— Slovenska slovnica in stil, korigiranje vprašljivih besedil, člankov in glos iz Slovenskega vestnika, Našega tednika, Nedelje, Kladiiva in Dela.

Gradiva in papirja za seminar bo dovolj, s seboj prinesi samo pero in veliko dobre volje! Udeleženci lahko prinesejo s seboj tudi kak svoj tekst v kritičen pretres!

Vabimo nameščence, funkcionarje, kulturne delavce in novinarje v vseh slovenskih organizacijah!

Slovenska prosvetna zveza
v Celovcu

Društvo slovenskih pisateljev
Avstrije

Baška navdušuje koroško mladino

Pred kratkim se je 50 koroških otrok v Baški na otoku Krku poslovalo od svojih prijateljev iz Jugoslavije, Nemčije in Madžarske. Vsi so bili na počitnicah v tem lepem privlačnem turističnem kraju. Pri poslovalni sceni se je utrnila marsikatera solza, saj so se ti mladi ljudje res dobro razumeli med seboj.

Ta počitniška kolonija v Baški pa ne služi samo medsebojnemu razumevanju, temveč tudi fizični oziroma zdravstveni okrepitvi udeležencev. Šport in igre so bile na dnevnem redu in pa seveda plavanje. Tokratno letovanje v Baški je bilo hkrati tudi jubilejnega značaja, saj že deset let obstojajo kontakti med Avstrijsko-jugoslovanskim društvom na Koroškem in mladinskim domom Murske Sobote v Baški. Okrog 500 deklet in fantov je v tem času že letovalo v tem kraju. Tej počitniški akciji se je nato priključil tudi koroški Deželni mladinski sekretariat.

Razumljivo je, da je bil mladinski dom v Baški na zaključnem večeru v jubilejnem razpoloženju. To razpolo-

ženje je bilo še prav posebno poudarjeno z navzočnostjo prezidenta koroškega deželnega zbora Josefa Schantla, prezidenta A-J društva inž. Williija Sereinigja, bivšega prezidenta koroškega deželnega zbora Josefa Guttenbrunnerja, deželnega mladinskega sekretarja prof. Helmuta Adlassniga kot tudi županov iz Murske Sobote, Baške in Ingolstadta. Po pozdravnih in kulturnih nastopih mladinskih skupin sta prezident A-J društva inž. Sereinig in prezident Kovačič, kot pristojni zastopnik Murske Sobote, podpisala pogodbo za še bolj tesno sodelovanje med koroškim A-J društvom in mestom Murska Sobota, v smislu redne izmenjave otrok v počitnicah. V prihodnji zimi, predvidoma koncem januarja, se bo skupina otrok iz Murske Sobote zadržala teden dni na Osojščici.

Guttenbrunner in tajnik A-J društva Werner Pressl sta ob tej priložnosti vodstvu doma podarila velik stenski zemljevid Avstrije, ki je manjkal — tako Guttenbrunner, da bo zbirka zemljevidov v domu popolna.

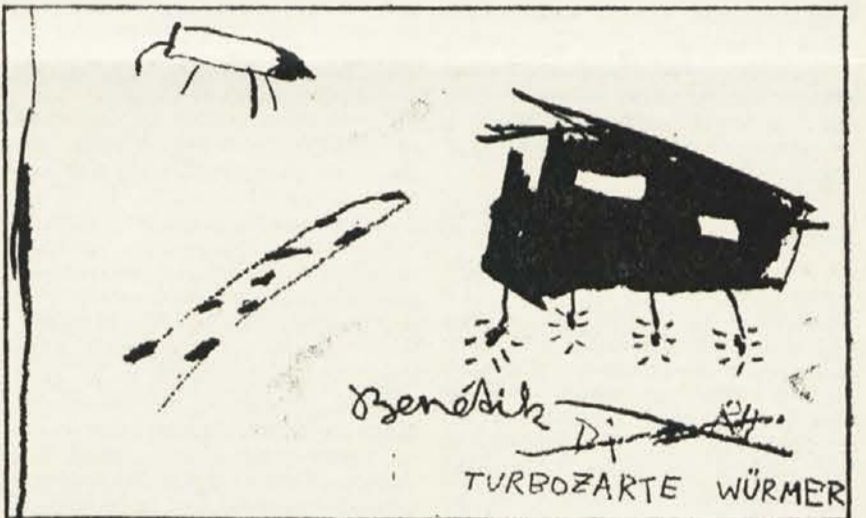
Uspeh R. Benetika v ZRN

Pred kratkim smo poročali, da je naš mladi slikar Rudi Benetik razstavljal v Zvezni republiki Nemčiji in sicer v Galerie und Werkstatt Monika Herschlein v Neunheimu. Benetikova razstava je bila v začetku septembra in je bila tako pri obiskovalcih kot pri kritikih dobro sprejeta.

Rudi Benetik je v Zvezni republiki Nemčiji razstavljal skulpture in risbe, ob tej priložnosti pa je izdal tudi zvezek skic (katere naslovno stran prikazuje spodnji posnetek) z naslovom „Turbonežni črvi“. Čeprav je Benetik še študent akademije za likovno umetnost v Ljubljani, je kot umetnik prejel že vrsto nagrad, med njimi III. nagrado Ex-tempore v San Pietro al'Natisone/Nadiža, 1. nagrado za jedkanico na

poletni akademiji pri prof. Hradilu, 1. nagrado natečaja Afro-aziatskega inštituta na Dunaju in druge.

Kot uvodoma omenjeno, je Benetik s svojo razstavo v ZRN povsem uspel in s tem svoji dosedanji umetniški poti napravil korak naprej. Posebno to velja za oceno njegove umetnosti v časopisih, kjer ga kritiki uvrščajo v smer „post-modernizma“ in celo primerjajo z znanim katalanskim slikarjem Miró-sei-jem. Take primerjave so sicer zelo tvegane, vendar potrjujejo, da pri Benetiku gre za umetnika, ki obvlada svojo obrt in da bo gotovo kmalu našel svoj izrazni slog. Samostojna razstava v ZRN brez dvoma že nakazuje pot, po kateri bo umetnik Benetik krenil.

JANKO MESSNER

Koliko znamo še slovensko?

Jezikovni pogovori v Radju Celovec

33

— Prav gotovo veš, kaj Nemeč misli, če reče: Ich habe von ihr einen Korb bekommen, ali Nemka: Ich habe ihm einen Korb gegeben?

— Vem: košarico dobiti, košarico dati!

Mislil sem si, da ga boš pihnila: če Slovenka fantu pri snubljenju ne mara ustreči, je dobil pelin, ne pa košarico! Kaj če s košarico? Zadeva je zanj grenka — zato je pelin najprikladnejši! S košarico pa naj gre Rdeča kapica na pot k babici! Seveda lahko reče tudi: zavrnila sem snubca, snubec je zavrtnjen, dala sem mu pelina, ker se je le preveč petelinil.

— To si je dobro zapomniti!

— Kako da ne! — Nikoli ne veš, kdaj ti prav pride.

— Zdaj pa tole mesto preberi in povej, ali si našla kaj sumljivega na njem ali ne:

— „Vprašanje je, s čim bomo vse to finansirali. Za zdaj ne vidim nobene šanse... — Morebiti misliš na pravopis? Verjetno bi bil moral zapisati financiranje, saj rečemo „financar“, ne pa „finansar“?

— Ne, tu se motiš, Slovenski pravopis dovoljuje obe obliki — financiranje in finansiranje, da je le denarja kaj! „Šansa“ pa ima podobno pravopisno zgodovino. Ko sem bil še otrok na vasi, so pri Likebu kegljači bili vsi trdi na „šanco“, to je pomenilo, da je tisti, ki je podrl največ kegljev, pobral s tal vse vloge. To je francoska beseda in pomeni „sreča“! Zato je v gornjem pomenu napačno rabljena, saj pisec hoče reči, da ne vidi nobene mo-

nosti. 'Nima šans', da bi zmagal, je pravilno: ni upanja, da... slabo mu kaže ipd.

Toda poglejva naprej in krtačiva naše liste. Beri, prosim, tule:

— „To je že četrti seminar, na katerem se bodo 'bavili' zgodovinarji o koroški narodnostni problematiki.“

— Pa kaj misliš, je v stavku narobe?

— Prav gotovo 'bavili', saj sva o tem že govorila. Reče se: ukvarjali.

— In drugega ne vidiš nič?

— Ne, na žalost. — Ali pa, trenutek — verjetno je ta 'o' narobe! Bavili se bodo o koroški problematiki. Moral bi zapisati "s" — ukvarjali se bodo s koroško problematiko.

— Dobro si rešila. Kaj pa s tem stavkom:

— „Kljub sinodalnim izjavam in trudu čaka še ogromno 'drobnjarskega' dela...“

— Ne vidim, kaj bi bilo narobe.

— To, da čaka ogromno 'drobnjarskega' dela, ta 'drobnjarski' je narobe. Mož ne odpira Slovenskega pravopisa, verjetno je njegov še ves deviško čist, ne takšen, kakršen je najin, ves špehast in posvaljkan. Da ga je odprl, bi videl, kaj je tam zapisano: drobnjarkar je človek, ki pripisuje drobnim (= malo pomembnim) stvarim prevelik pomen, no, in drobnjarski se pač nanaša na takega drobnjarkarja, ki se zgublja v drobnjarkarstvu, ki obravnava stvari brez povezave in pregleda. Tega pa pisec poročila ni hotel povedati, po nemško bi to pomenilo: sich in Kleinigkeiten und Kleinlichkeiten verlieren. V resnici je hotel reči: Einzelheiten, Kleinarbeit! Temu pa pravimo po slovensko: drobna dela, drobne skrbi, nadrobnosti, podrobnosti. Torej ga čaka še veliko drobnega dela, rada mu verjameva, zlasti s Slovenskim pravopisom, bog ga nima rad.

Jezik za kako grozljivko je v tem poročilu o Daimovem predavanju v Tinjah. Preberi, prosim, cel odstavek:

— „Veliko vlogo, kako 'postane' neka skupina ali minoriteta oz. majoriteta, igrajo pri tem gospodarski, kulturni, družbeni, socialni dejavniki, sploh veliko pa vojaški moment. Vojaška premoč neke skupine, pa najsi je po številu samo minoriteta...“

— In tako naprej, hvala. Dovolj je te žagovinaste zmesi. Minoriteta in majoriteta in druge takšne tuje tete v slovensčini niso nič priljubljene, saj imamo ljube domačinke: manjšino in večino. Nadalje: neka skupina je tista, o kateri bom še govoril. Na splošno rečemo kaka skupina — torej: vojaška premoč kake skupine in tako naprej. 'Pa najsi' je preveč dobrega, zviuel des Guten, pravi Nemeč: reči je treba: pa naj — ali pa najsi, oboje skupaj ne gre. Torej: pa naj je po številu samo manjšina, ali pa: najsi je po številu samo manjšina.

— In kako bi razvozlala zgornjo jezikovno kolobocijo? Kaj je v tem stavku še narobe?

— „Veliko vlogo, kako postane minoriteta, igrajo pri tem ti in ti dejavniki“?

Kako bi se dal stavek pravilno zgraditi?

— Tako, da postavimo "vlogo" in "dejavnike", ki jo "igrajo", skupaj:

— Daj, poskusi stavek popraviti!

— Pri tem, kako postane kaka skupina manjšina, igrajo veliko vlogo gospodarski in drugi dejavniki...

— Tako je, zelo preprosto, če človek nekoliko premisli, preden usta odpre ali s peresom po papirju zaorje.

A za danes naj bo dovolj. Bova rekla svojim zvestim poslušalcem in poslušalkam lepo po koroško: srečno!
— Srečno!

SV: Zakaj se je celjsko gledališče odločilo za uprizoritev Amadeusa? Kako je prišlo do realizacije, zakaj ravno Amadeus?

PEZDIR: Celjsko gledališče v vsaki sezoni uprizori 6 novih predstav oz. 6 novih uprizoritev in glede na to, da je v okolici Celja edino poklicno gledališče pač stremimo za tem, da je ta program šestih uprizoritev čim bolj raznovrsten in pester, čim bolj tak, da je vseč kar najširšemu krogu gledalcev. Ker je Amadeus Petra Shafferja v tistem času bilo zelo popularno delo na vrsti svetovnih odrov tako v Angliji, Ameriki in tudi v Avstriji. Igrali so ga tudi na Dunaju, tudi v Jugoslaviji je v tistem letu bilo več uprizoritev Amadeusa, v Beogradu in Zagrebu. Tako smo se tudi mi odlo-

celoti povsem dozorel, ki ima tudi marsikatero slabost, kot se to lepo vidi iz nekaterih prizorov v predstavi, ki je drugače v marsičem tudi sporna osebnost, vendar največji in nenadkriljiv je seveda v umetnosti, v glasbi, ki jo vsi poslušamo še danes radi. Peter Shaffer, to moram poudariti, ni samo dober pisatelj oz. dramatik, ampak je po svoji osnovni izobrazbi muzikolog in vse to, kar je v dramo o Mozartu in njegovem življenju predvsem pa vsi odlomki iz njegove glasbe so izredno dobro izbrani in lepo kažejo ta Mozartov razboj in ta Mozartov spopad s tedanjimi družbenimi veličinami. Vsi vemo, da ta spopad med posameznikom, ki je izjemno sposoben in množico ljudi, ki tega posameznika pogosto ne razume in

prav to nasilje, ki ga izvaja Salieri nad Mozartom samo nasilje nad orodjem božjega. Tu je seveda še vrsta drugih elementov, ki jih pa sedaj verjetno ni pravi čas, da bi o njih govorili, ampak bo gledalec sam več zaslučil in doživel ob predstavi.

SV: Zgodovina pozna nešteto primerov, kako je oblast preganjala bodisi glasbene bodisi kulturne genije. Menite, da tudi dandanes gre vsaki družbi oz. oblasti v družbi za to, da ukroti genije?

PEZDIR: Verjetno bi poenostavljali razumevanje življenja in sveta v katerem živimo, če bi tako črno-belo razumeli kot smo pravkar delili svet na Mozarta in Salierija kot dve skrajnosti. Res pa je, da se vedno znova

šem odnosu do tistih redkih posameznikov, ki vedno korakajo kakšen korak pred nami, po strpnjšem odnosu, po večjem razumevanju med nami vsemi, da je to verjetno tudi sporočilo, ki še tako aktualno seže tudi na Koroško.

Seveda v tem pragmatičnem smislu neke dnevne politične angažiranosti verjetno Amadeus ne mora funkcionirati. Lahko pa funkcionira globlje prav v tem širšem družbenem smislu, ko ne gre samo za vprašanje nacionalne opredelitve, ne gre samo za vprašanje politične opredelitve, lahko rečemo za čisto človeško vprašanje, kako smo mi vsak med nami kot posameznik ali pa kot neka skupina ljudi sposobni priznati nekomu med nami, da je na nekem področju presegel nas in presegel morda svoj čas in kako smo pripravljani temu človeku to priznati in mu morda celo pomagati, ne pa ustvarjati nezaupanja ali pa morda celo poskušati to energijo, ki jo nekdo sprošča morda celo zatreti ali popolnoma zablokirati. Mislim, da je to vprašanje, ki si ga lahko zastavlja vsakdo med nami kjerkoli že dela, ali je zdaj to na delovnem mestu ali na politični organizaciji. Prav gotovo je vsepoved moč najti ljudi, ki želijo več, ki so ambiciozni, ki so tudi sposobni marsikaj napraviti pa se kar vprašamo, kaj se dogaja v teh razmerah med temi posamezniki pa med skupino v kateri ti posamezniki delajo. Verjetno, da na Koroškem ni drugače.

SV: Konkretno glede naših razmer: Mediokriteta se pri nas bridko občuti. Ugled in vpliv ima, kdor ima oblast. Kje naj pa to iščejo naši kulturniki — denimo naši besedni ustvarjalci — ki so navezani sami nase in svojo literaturo razvijajo v duhovno zelo ozkem in zaprtim koroškem prostoru. V tem vidim analogije do Amadeusa.

PEZDIR: No, prav gotovo je položaj zlasti koroških literarnih ustvarjalcev pa tudi drugih ustvarjalcev na področju drugih umetnosti zelo specifičen, saj so pod enim posebnim pritiskom, verjetno celo podvojenim. Na eni strani s strani svoje narodne skupnosti, kjer so verjetno pričakovanja in želje ljudi zelo specifične, po drugi strani pa seveda pod pritiskom drugega naroda, ki skuša pomen in možnosti za razvoj te literature in kulture na Koroškem zmanjšati na minimum. Mislim, da se tu, če hočemo spet potegniti eno vzporednico, z Amadeusom to nasprotje med umetnikom in neko družbeno institucijo — lahko tudi politično institucijo — da je tu samo še zaostreno, samo še do skrajnosti napeto. V osnovi pa vendarle gre za zelo podobne probleme človeka in človekovega življenja in ustvarjanja. Verjetno niti ne bi bilo prav, da skušamo sedaj s to predstavo odgovoriti na vsa vprašanja, zlasti ne na ta specifična vprašanja, ki se pojavljajo zlasti v zadnjem času na Koroškem. Mislim pa, da mnogo teh vprašanj bo tudi ta predstava na en poseben način osvežila in postavila v neko posebno luč.

SV: Mozartova glasba je revolucionarna, ustvarila je revolucionaren duh — duh proti kulturi dvora in oblasti. Mozartova glasba je opozicijska, je družbeno kritična. Nam tega danes — v sicer drugih okoliščinah — manjka?

PEZDIR: Moje osebno mnenje — verjamem, da je vsaka prava umetnost in vsaka prava umetniška izpoved vedno na poseben način revolucionarna. Ne morda v tem površnem političnem pomenu besede ampak mnogo širše. Mislim, da vsaka umetnost je revolucionarna v tem, da v človeku po eni strani vzbuja neko željo in neko voljo po spreminjanju razmer, da vsaka umetnost v človeku krepi, če hočete tudi eno voljo do življenja in tudi ambicijo novih podvigov, novih ciljev. Če govorimo malce vzneseno, je Mozartova glasba prav gotovo taka in mislim, da tudi predstava želi biti na podoben način se pravi na umetniški način, na ne dnevno uporaben način, ki zelo hitro po-

tem usplahne in gre v pozabo, ampak na umetniški način skuša biti ta predstava že od besedila naprej seveda revolucionarna ravno v tem, ker verjame v to izredno človekovo sposobnost da, če hočete, za nek plemenit cilj oz. da s tem, ko ima izredno sposobnost, ki je genij, da za to človek žrtvuje vse, žrtvuje na koncu lahko tudi svoje življenje. Seveda pa s tem človeka pravzaprav ni konec, saj ostaja tisto njegovo delo, ostaja umetnost, ki gre z generacijo v generacijo in če je ta umetnost res vredna, vidimo, da ostaja tako rekoč večna in s tem ostaja večno tudi ime tega umetnika in njegov umetniški horizont. Tako mislim, da je ta revolucionarnost pravzaprav umetnost. In zaradi tega umetnost tudi pogosto prihaja v nasprotje z družbo v širšem smislu, pa tudi z vladajočo politiko, ker preprosto ta družba, ta vladujoča politika težje sledi tistim najplemenitejšim ciljem in dostikrat skuša te cilje in napore, da bi jih dosegali na tak ali drugačen način, celo ovirati. To pa je seveda že drugo poglavje.

Mislim, da bi bilo treba predvsem sporočiti koroški publiki, koroškemu občinstvu morda tole ob uprizoritvi Amadeusa, da v resnici naj ne pričakujejo samo igre o nekem minulemu času, o nekem že davno umrlem umetniku, skratka o nekem življenjskih izkušnjah, ki so danes mrtve in ki se danes prav nič ne tičejo nas, našega življenja in naše nacionalne situacije, kakršna je zdaj recimo aktualna na Koroškem. Če bi bilo tako v resnici, tega dela ne bi uprizarjali. Mi smo globoko prepričani in verjamemo, da je delo izredno aktualno prav v teh osnovnih nasprotjih o katerih sva že govorila prej, da je izredno aktualno tudi v tej globlji politični in tudi globlji eksistenčni angažiranosti, ki jo odpira in to je tista vrednota zaradi katere se nam zdi vredno, da prihajamo sedaj tudi pred naše koroško občinstvo.

V predstavi je razmeroma veliko glasbe, predvsem Mozartove, ki je prav gotovo nesmrtna. Ta glasba seveda ne nastopa samo kot mašilo ali samo kot podoba Mozartove umetnosti, ampak nastopa včasih kot komentar tega dramskega dogajanja, včasih kot nasprotje, včasih kot ena oblika ustvarjanja razpoloženja v določenih prizorih. Verjamemo, da tudi s tem bo predstava dostopna še širšemu krogu gledalcev, tudi tistim, ki imajo posebej radi dobro klasično glasbo, glasbo, ki je seveda res nesmrtna. Toliko na pot temu našemu gostovanju na Koroškem. V celjskem gledališču smo se že dolgo pogovarjali s Slovensko prosvetno zvezo o tem gostovanju in res bomo veseli, če bomo uspeli. Verjamemo, da je to v korist tako kulturnemu položaju Slovencev na Koroškem kot tudi vzbujanju morda enega širšega kulturnega ponosa in vnašanja enega mogočega kulturnega življenja na nekoliko višjem nivoju kakršnega prav gotovo lahko brez sence, sramu ali slabega občutka ponudimo tudi nemškogovorečim prebivalcem Celovca in okolice. Mislim, da je to tudi priložnost, da se ob enem kulturnem dogajanju tisti pozitivni del obeh narodov morda združijo ob eni taki umetnini.

Pogovor s Slavkom Pezdirjem

direktorjem Slovenskega ljudskega gledališča v Celju, ki bo 14. oktobra 1984 gostovalo v Celovcu

čili, da se bomo poskusili s tem razmeroma zahtevnim pa hkrati tudi zelo popularnim dramskim besedilom. Besedilo nas je seveda pritegnilo iz več razlogov.

Prvič zaradi vsebine, ki govori zelo neposredno in zelo prepričljivo o stalnem o univerzalnem spopadu med ljudmi, ki so sposobni le povprečnih dosežkov in med redkimi posamezniki, ki so izjemno talentirani, ki so geniji, kot jim pravimo, pa v taki družbi povprečnežev zelo težko dosežejo kakršnokoli ceno in največkrat tudi tragično propadejo. Zgodba med enim takih povprečnežev Salierijem in med velikim skladateljem Mozartom pa je osnova igre Amadeus in to je bil gotovo prvi vzgib, ker mislimo, da je ta spopad še vedno živ, zelo živ v vsakršni družbi.

Drug pomemben vzgib je seveda ansambel oz. igralci. Verjeli smo, da so naši igralci sposobni, da to zahtevno besedilo igrajo in odigrajo ustrezno in verjeli smo tudi, da smo kot gledališče sposobni, da to besedilo uprizorimo na ustrezen način. Tu nam je zelo pomembno pomagala scenografinja Meta Hočevar in kostumografinja Alenka Bartlnova, ki sta znali z razmeroma skromnimi sredstvi ustvariti vendarle viden bogastva Dunaja v času cesarja Jožefa II. Ustvariti pa tudi prostore, ki govorijo na pretresljiv način o Mozartovem družbenem padanju in končni tragični smrti. Mislim, da je uprizoritev, ki je bila premierno uprizorjena septembra 1982 doslej imela 55 predstav. Z njo smo gostovali skoraj po vsej Sloveniji z velikim uspehom pri najširšem krogu gledalcev, gostovali smo za cele abonmajske nize v Drami v Mariboru in slovenskem stalnem gledališču v Trstu. Tako smo na najširši publiki vedno spoznali, da je delo dobro opravljeno in da je publika potrdila tisti naš osnovni napor, ki je bil na začetku in osnovno usmeritev, ko smo pač želeli s tem delom prodreti kar v najširši krog. To je prav gotovo tudi zasluga mladega slovenskega prevajalca in književnika Branka Gradišnika in pa seveda režiserja Dušana Mlakarja, ki je v marsičem po svoje uprizoril ta tekst, v marsičem drugače kot morda kdo drug in mislim, da v marsičem tudi bolj blizu našemu načinu razmišljanja in doživljanja kot smo lahko gledali v nekaterih drugih uprizoritvah.

SV: Očitno gre v dramo za problem duhovnega nasilja, za vprašanje svobodnega kulturnega ustvarjanja. Historični kontekst in časovni okvir sta postavljena v prvo polovico prejšnjega stoletja — v čas Mozartovega življenja. Menite, da avtor predstave vidi v osebi Mozarta tipičnega kulturnega genija, ki mu je oblast zavirala svobodno kulturno ustvarjanje?

PEZDIR: Prav gotovo. Gre seveda za umetnika, ki sicer kot človek ni v

mu pogosto ne da prave podpore, da ta spopad ne velja samo za področje umetnosti, da lahko velja tudi za vsa druga področja družbenega življenja, seveda tudi politike. Mislim, da moramo tudi to predstavo gledati ne samo kot izpoved o nekem spopadu na področju umetnosti, ampak mnogo širše kot metaforo kot spopad med posameznikom in neko konzervativno družbo kar v najširšem smislu besede.

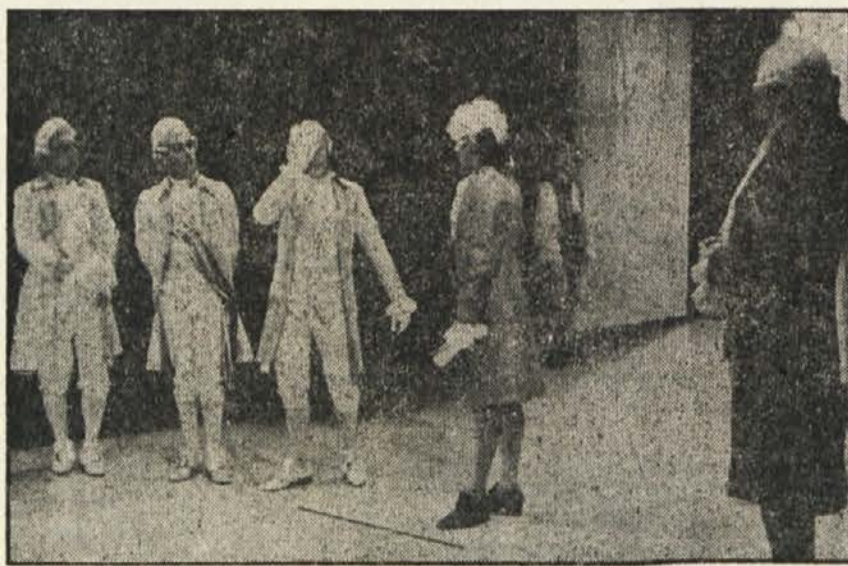
SV: V osebah Mozarta in Salierija je upodobljen antagonizem v družbi in v kulturi, v prvem gre za svobodno opredelitev proti duhovnemu nasilju, pri drugem gre za vladajočim družbenim razmeram prilagojene klišeje o kulturnem ustvarjanju.

PEZDIR: Ja, čeprav je treba poudariti, da v tej grobi delitvi v tem spopadu na Mozarta, ki je za nas gledalce seveda pozitivna oseba in Salierija, ki je za gledalce predvsem negativna osebnost, moram vendarle poudariti, da je Salieri v marsičem nad ostalimi v tej množici, ki Mozarta ne razume, da je pravzaprav Salieri, kot ga prikazuje avtor Peter Shaffer, edini v tej množici glasbenikov in laikov, ki zelo dobro ve, da je Mozart genij, ki zelo dobro čuti, da se je Mozart mnogo više dvignil v glasbeni umetnosti kot se bo sam, ki pa seveda tega spopada ne jemlje samo kot spopad med dvema človekoma, ampak čuti v spopadu z Mozartom še nekaj več, čuti tudi spopad z

ponavljja v vsaki družbi, tudi v naši, kakšen tak spopad med posameznikom, ki gre za korak ali dva pred širšo družbo in seveda zaradi tega nujno prihaja do nesporazumov, večših do hudih nasprotovanj. Mislim, da je to univerzalen, večni problem in da se temu pravzaprav ne moremo izogniti in da je ravno funkcija umetnosti na drugi strani človekovega življenja pravzaprav ta, da prebija ta zid, da prebija to blokada, ki jih ustvarja neko večinsko mnenje, ki ga ustvarjajo neki modeli mišljenja, te modele je treba vedno znova rušiti in to je vedno težko. Mislim, da ta problem je večni in zato je tudi igra prav tako aktualna pri nas v Jugoslaviji kot v Ameriki, Angliji ali v Nemčiji ali kje drugje.

SV: Ima Amadeus, recimo za naše razmere, za naš odnos do kulture, za duhovno podobo slovenstva toliko sporočilne vrednosti, da bi vsaj tega ali onega prizadel ali vzdražil, da bodo asociacije morda povod za razmišljanje o demokratičnosti in svobodnemu duhovnemu ustvarjanju. To vprašanje povezuje prostorsko na Koroško, na koroške Slovence, ki jim družbeno razmerje jemljejo oz. izpodkopavajo temelje narodne bitnosti, temelje kulture, temelje svobode?

PEZDIR: Prav gotovo je v biti tega prizadevanja gledališča in gledališke umetnosti, da predstavlja pred gledalce in izziva v njih pravzaprav

neko transcendenco, če hočete, upodobljeno tudi v bogu. Tako Salieri govori o Mozartu kot o božji piščali, kot o instrumentu skozi katerega pravzaprav ljudem ponuja umetnost kot nekaj najlepšega kot nekaj najsvetejšega, da je Mozart samo instrument te transcendence, instrument božjega. Zato se ta spopad proti koncu drame čedalje bolj spreminja v spopad Salierija, tega povprečneža, če smemo reči, z bogom. In je pravzaprav

opredelitve do živih, do aktualnih vprašanj. Kot sem že rekel, mi vidimo v tem Amadeusu samo metaforo za te najširše družbene konflikte, ki jih poznamo in verjamemo, da Amadeus lahko govori in izziva tako in drugačna razmišljanja in opredelitve tudi od naših koroških rojakov, da prav tako gotovo je ta spopad med posameznikom in družbo še kako aktualen tudi na Koroškem. In da je neka želja oz. prizadevanje po strpnj-

S tov. Pezdirjem se je pogovarjal
dr. Janko Malle

